

Gebruik AI in de psychologiepraktijk vereist bewustwording

Samenvatting

Psychologen krijgen deze jaren een scala aan mogelijkheden om artificiële intelligentie (AI) in te zetten in de beroepspraktijk. Een groot deel hiervan zal het werken gemakkelijker, sneller en beter maken. Het gebruik van AI vergt echter ook een kritische houding van de psycholoog, omdat bepaalde taken uit handen worden gegeven zonder dat de (exacte) gevolgen te overzien zijn. Wat vraagt dit van het vakmanschap van psychologen en welke invloed heeft dit mogelijk ook op de beroepsethiek? In hoeverre is een psycholoog nog aan te spreken op al het handelen als een deel van dat handelen wordt uitbesteed aan AI? Om AI op een ethisch zorgvuldige manier in te zetten is het essentieel dat psychologen zich bewust zijn van de kansen en de risico's die de veranderingen met zich meebrengen.

Aanleiding

De opkomst van het gebruik van AI¹, in de vorm van apps of online tools (zoals ChatGPT, Claude en CoPilot), binnen de geestelijke gezondheidszorg heeft zich de afgelopen jaren in een hoog tempo voltrokken. Deze trend zal zich naar verwachting de komende jaren voortzetten. Voor psychologen betekent dit dat ze geconfronteerd zullen worden met zowel de kansen en mogelijkheden als de risico's van het gebruik van AI-toepassingen. Deze notitie is geschreven door de Centrale Commissie Beroepsethische Zaken (BEZ) van het NIP, als een eerste aanzet om psychologen te ondersteunen bij de bewustwording van deze risico's en kansen. Daarnaast willen we de beroepsethische reflectie op en het gesprek over de inzet van AI-toepassingen binnen instellingen en de beroepsgroep bevorderen. De belangrijkste boodschappen zijn 1) dat we AI niet slechts benaderen als 'gevaarlijk', maar ook niet als een wondermiddel 2) dat ethisch denken over de inzet van AI specifieke vaardigheden vraagt, en 3) dat het belangrijk is om de voor- en nadelen van AI-inzet goed te blijven toetsen aan het beroepsethisch kader.

AI in de beroepspraktijk

AI vindt op verschillende manieren zijn weg binnen de beroepspraktijk van psychologen. Waren er eerder vooral geautomatiseerde systemen om rapportages te schrijven en testresultaten uit te werken, inmiddels zijn er legio mogelijkheden om een veelheid aan taken van psychologen uit te voeren. Te denken valt aan het uitwerken van verslagen van gesprekken (intake, assessment, diagnostiek) en daar ook feedback op krijgen, triages doen, diagnoses en behandeladvies opstellen, (wetenschappelijke) informatie opvragen en overzichten, brieven en psycho-educatie opstellen. Er zijn inmiddels ook volledig geautomatiseerde 'therapeuten' of systemen die als zodanig worden gebruikt.

Naast de vele voordelen kennen deze toepassingen beroepsethische consequenties en risico's. Bij de invoering of het gebruik ervan is het belangrijk om kritisch te kijken naar wie baat heeft bij de inzet ervan: is dat de cliënt, de psycholoog, de organisatie, de ontwerper of de eigenaar van de tool? Zo zijn AI-toepassingen veelal goedkoper en sneller dan het uitvoeren van dezelfde werkzaamheden door een psycholoog en kunnen daarmee een vorm van bezuiniging zijn. Bovendien kan de inzet van AI een specifiek gevolg hebben met betrekking tot je vakbekwaamheid. Zo kan het zijn dat je als beginnend psycholoog bepaalde vaardigheden niet meer aanleert, omdat die worden uitbesteed aan AI. En dat je als behandelaar bepaalde handelingen minder vaak (of niet meer) uitvoert en je hierdoor ook kennis en vaardigheden verliest. Dat hoeft op zich geen probleem te zijn, maar hoe kritisch kun je blijven op de uitkomsten van de gebruikte toepassing, als je zelf de vaardigheid niet (meer) hebt?

Kansen en risico's van AI

De inzet van AI in de beroepspraktijk vergt een bewustwording van psychologen over een aantal aspecten, zoals de veiligheid, privacy, transparantie, betrouwbaarheid en hoe ethisch verantwoord het gebruik is. Oude normen passen niet altijd meer op de nieuwe situatie. Kritisch bekeken kan het

¹ Onder de noemer 'AI' verstaan we voor deze notitie alle AI-gerelateerde toepassingen, zoals apps, large language models (LLM's), websites en andere tools die via kunstmatige intelligentie taken uitvoeren.

inzetten van AI schuren met een reeks aan artikelen uit de NIP Beroepscode voor psychologen² 2024. Om AI verantwoord in te zetten in de beroepspraktijk dienen psychologen zich dan ook bewust te zijn van de beroepsethische aspecten waar AI invloed op heeft. Om die bewustwording te stimuleren, zetten we hieronder een aantal praktijkvoorbeelden op een rij.

Kans: je laat een AI-tool de verslagen uitwerken van behandelgesprekken.

Risico's:

- Hoe gaat de AI gedreven tool om met privacygevoelige (cliënt)gegevens? Waar worden die gegevens bewaard, voor hoe lang, wat wordt ermee gedaan en voor wie zijn ze inzichtelijk?
- Wat gebeurt er met de kwaliteit van de beroepsuitoefening als bepaalde handelingen steeds vaker door AI worden uitgevoerd? Blijven psychologen nog voldoende kritisch op het eigen en elkaars handelen? In hoeverre kun je verantwoordelijkheid nemen voor handelingen of beslissingen die (mede) op grond van AI zijn genomen? En in hoeverre blijf je nog bekwaam als steeds meer specifieke handelingen worden overgenomen door AI?

Kans: je laat een AI-tool op grond van testuitslagen een rapportage opstellen.

Risico's:

- Als je niet weet hoe AI tot resultaten komt, kun je die resultaten dan wel gebruiken? Hoe verhoudt deze aanpak zich tot de vereisten rond zorgvuldig werken vanuit de Beroepscode? Wie is verantwoordelijk voor eventuele fouten?
- De algoritmes die AI gebruikt zijn veelal niet onbevooroordeeld, hoe ga je daar mee om? Hoe zit het met de objectiviteit en de onafhankelijkheid richting cliënten als AI niet unbiased handelt?

Kans: je laat een AI-tool op grond van een cliëntendossier een behandelplan opstellen.

Risico's:

- Wie is aanspreekbaar op de uitkomsten van het gebruik van AI, als deze uitkomsten niet volledig navolgbaar zijn? Kun je het uitvoeren van het behandelplan voldoende verantwoorden als je niet weet of alle aspecten zijn meegewogen?
- Wie is verantwoordelijk voor het beoordelen of AI in dit specifieke geval kan worden toegepast? Wat doet het gebruik van AI met de empirische cyclus?

Oproep - Noodzaak tot bewustwording

De toepassing van AI in de psychologiepraktijk zal de komende jaren een (verdere) vlucht nemen. Psychologen dienen zich daartoe te verhouden. Om ervoor te zorgen dat het gebruik van AI zo zorgvuldig mogelijk en binnen de kaders van beroepsethisch correct handelen plaatsvindt, is het noodzakelijk dat psychologen zich bewust zijn van de kansen en risico's en het gebruik van AI kritisch beoordelen vóórdat ze het omarmen. Want dat AI een deel van het werk van psychologen kan vergemakkelijken, staat buiten kijf. Als psycholoog blijf je echter te allen tijde aanspreekbaar op je handelen, ook voor de inzet van AI. Het gebruik van AI vereist een nieuwe koers in het vakmanschap. Het ontslaat je niet van je verantwoordelijkheden. Sterker nog, een kritische houding ten aanzien van AI-gebruik is één van die verantwoordelijkheden!

² Bijvoorbeeld artikelen 9, 12, 14, 16, 26, 29, 30, 34, 44, 70, 73, 81, 82, 99 en 102, zie [Beroepscode voor Psychologen - NIP](#)